

ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ**Жмурко Ю.В.**

Державний університет інфраструктури та технологій

У статті розглянуто теоретичні основи організації процесу управління грошовими потоками підприємства, досліджено його принципи та необхідність відображення в системі бухгалтерського обліку для ефективного управління та забезпечення життєдіяльності господарюючих суб'єктів. Виділено та охарактеризовано концепції та підходи дослідників (концепції підприємницького ризику, концепції грошових потоків, концепції грошового кругообігу, концепції вартості грошей в часі, традиційного підходу, альтернативного підходу, економічного підходу, інституціонального підходу, вартісного підходу, облікового підходу) до управління грошовими потоками підприємства.

Ключові слова: грошові потоки, грошові кошти, грошові еквіваленти, ефективність підприємства, ліквідність, платоспроможність, управління, фінансова стійкість.

Постановка проблеми. Ефективність роботи підприємства значною мірою залежить від організації системи управління грошовими потоками. Така система функціонує з метою забезпечення виконання короткострокових і стратегічних планів підприємства, підтримання платоспроможності і фінансової стійкості, раціонального використання активів і залучення джерел їх формування, а також оптимізації витрат на фінансування господарської діяльності. Від якості управління грошовими потоками залежить не тільки стійкість і ефективність роботи підприємства, але і здатність до майбутнього розвитку та досягнення фінансового успіху в довгостроковій перспективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні питання облікового забезпечення управління грошовими потоками вивчали вітчизняні вчені, такі як: І. Бланк, Г. Вознюк, О. Дзюблук, А. Загородній, Л. Коваленко, О. Ластовенко, Л. Лігоненко, Н. Невмержицька, Н. Перловська, Л. Федулова, Р. Циган, В. Ясишена, а також зарубіжні вчені: М. Бертонец, Ю. Бріггем, Дж. Ван Хорі, С. Загородников, Б. Койлі, Б. Колапс, В. Короп, О. Кузнецова, З. Лиханова, Р. Найт, Б. Рубців, Н. Хахонова та інші. Напрямок цих науковців охоплюють широкий діапазон питань, пов'язаних з теорією, методикою, напрямів удосконалення управління грошовими потоками та дотичними темами (аналіз грошових коштів, облік та контроль фінансових інвестицій, організація обліку монетарних активів), що, водночас, потребує поглибити та удосконалити ці дослідження.

Мета статті полягає в дослідженні теоретичних, методологічних положень і практичних рекомендацій щодо управління грошовими потоками підприємства, а також в аналізі підходів до управління грошовими потоками підприємства на основі використання обліково-інформаційного забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття грошовий потік підприємства є агрегованим, тобто таким, що містить у собі різноманітні види цих потоків, які обслуговують господарську діяльність, а саме грошовий потік від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. Незбалансованість і нерівномірність надходжень та виплат у розрізі часових інтервалів грошових потоків може призвести як до тимчасового дефіциту, так

і до виникнення тимчасово вільних їх обсягів. Грошові потоки, які формуються на підприємстві у процесі його господарської діяльності, є важливим самостійним об'єктом управління [1, с. 150].

Управління грошовими потоками – один із найважливіших сегментів фінансової роботи на підприємстві, від ефективності організації якого залежать як поточні результати діяльності, так і майбутні темпи розвитку господарюючого суб'єкта [2, с. 237].

Е. Нікбахт та А. Гропеллі наводять спрощене визначення грошового потоку як «міри ліквідності компанії», що складається з чистого доходу і безготівкових витрат, таких, як амортизаційні відрахування [3]. Наведене тлумачення грошового потоку, з одного боку, розкриває його сутність, з іншого – основні його складові. Є. Брікхем розглядає грошовий потік як фактичні чисті готівкові кошти, які надходять на фірму (чи витрачаються нею) протягом деякого визначеного періоду [4, с. 425]. Дж. Ван Хорн підкреслює, що поняття грошових коштів та грошових потоків можна трактувати по-різному. Грошові кошти і грошові потоки розглядають як готівку або робочий оборотний капітал, тобто у вузькому чи широкому тлумаченні цього поняття [5].

А. Поддерьогін визначає грошовий потік як сукупність послідовно розподілених у часі подій, які пов'язані з відокремленим та логічно завершеним фактом зміни власника грошових ресурсів через виконання зобов'язань між економічними агентами (суб'єктами господарювання, державою, домогосподарствами, міжнародними організаціями). Грошові потоки безпосередньо пов'язані з рухом коштів на підприємстві, який відображає надходження грошових ресурсів та їх використання [6, с. 57].

За визначенням Л. Коваленко: грошові потоки – це надходження, вибуття грошових коштів та їх еквівалентів у результаті виробничо-господарської діяльності підприємств. Так грошові кошти використовуються для фінансування поточних операцій і включають кошти у касі та кошти на банківських рахунках підприємств [7, с. 79].

Відповідно до МСБО № 7 «Звіт про рух грошових коштів» грошовий потік – це надходження і вибуття грошових коштів та їхніх еквівалентів [8].

На нашу думку при розгляді питань, пов'язаних з управлінням грошовими потоками

доцільно спиратися на визначення В. Ясишеної, за яким грошовий потік підприємства являє собою сукупність розподілених у часі надходжень і виплат грошових коштів та їх еквівалентів, що генеруються його господарською діяльністю, рух яких пов'язаний з чинниками часу, ризику та ліквідності. Так як, під грошовими коштами ми розуміємо готівку у касі підприємства та кошти на його банківських рахунках, а під грошовими еквівалентами – короткострокові фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у грошові кошти і мають незначний ризик зміни вартості [9].

Отже, проаналізувавши поняття грошового потоку, можна зробити висновок, що грошові кошти є найліквіднішим активом підприємства і потребує постійного контролю та управління.

Основною метою управління грошовими потоками є забезпечення фінансової рівноваги підприємства в процесі його розвитку шляхом збалансування обсягів надходження і витрачання грошових коштів та їх синхронізації в часі [10].

Метою управління грошовими потоками, за дослідженнями А. І. Кузнецової [11] є забезпечення можливості гнучкого реагування на зміни ринкової ситуації; підвищення ефективності діяльності шляхом прийняття взаємопов'язаних рішень у всіх областях управління, які стосуються грошових потоків; здійснення цілеспрямованих організаційних змін в підприємстві шляхом оцінки діяльності підрозділів, формального аналізу можливих альтернативних варіантів дій, прийняття і реалізація відповідних управлінських рішень; демонстрація можливостей зростання і прибутковості потенційним інвесторам; усвідомлений вибір адекватної фінансової стратегії шляхом оцінки зіставлення рівнів прибутку і ризику.

Наведені вище підходи до визначення мети управління грошовими потоками мають лише економічне спрямування, тому, здійснивши їх облікову інтерпретацію, вважаємо за доцільне виокремити мету управління грошовими потоками для цілей бухгалтерського обліку. При цьому бухгалтерський облік виступає інструментом здійснення управління грошовими потоками, тобто інформаційним забезпеченням управління, оскільки формує основну інформацію про надходження і вибуття грошових потоків та їх вплив на фінансове становище підприємства.

Для планування та оптимізації, а в подальшому і контролю за грошовими коштами, необхідно забезпечити повний та достовірний облік грошових потоків і формувати необхідну звітність. Своєчасне та достовірне відображення в обліку руху грошових коштів дає можливість проаналізувати стан грошових коштів суб'єкта господарювання та виявити можливі проблеми. Аналітичний та синтетичний облік грошових коштів служить основою для складання фінансової та управлінської звітності підприємства.

Дані бухгалтерського обліку та фінансової звітності виступають інформаційним забезпеченням для оцінки ефективності діяльності підприємства та прийняття управлінських рішень.

Результати руху грошових коштів у розрізі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності на підприємстві відображаються у фінансовій звітності, а саме у формі № 3 «Звіт про рух грошових коштів». Даний звіт відображає зміни

в чистих активах підприємства, а також можливість останнього здійснювати платежі за поточними зобов'язаннями (ліквідність) у майбутньому.

На основі даного звіту можна оцінити здатність підприємства генерувати майбутні позитивні грошові потоки, спроможність розраховуватись з поточними зобов'язаннями, а також відобразити взаємозалежність між прибутком та грошовими потоками підприємства.

Інформаційним джерелом також виступає управлінська звітність. Для потреб управлінського персоналу розробляється специфічні форми звітності, в залежності від об'єкта управління. Найпоширенішими плановими фінансовими документами для організації та управління грошовими потоками підприємства є: касовий бюджет – план надходження та витрачання грошових коштів, що розробляються на фінансовий рік із помісячною сегментацією та платіжний календар – короткотерміновий план (прогноз) надходження і витрачання коштів підприємства [12].

Оскільки діяльність підприємств знаходиться під впливом багатьох факторів внутрішнього і зовнішнього середовищ (політичні, економічні, соціальні та ін.), вплив яких іноді досить важко точно спрогнозувати, їх діяльність завжди має певний ступінь ризику, величина якого залежить від розміру грошових ресурсів, які вкладені і використовуються у діяльності підприємства. Для здійснення управління грошовими потоками, згідно з цією концепцією потрібна додаткова економічна, облікова та інформація про грошові потоки підприємства, що потребує обробки, аналізу та інтерпретації для проведення екстраполяції минулих подій в майбутнє щодо руху грошових потоків [13]. При цьому підприємницький ризик – це з одного боку, можлива ймовірнісна втрата ресурсів, витрачання грошових коштів (додаткові витрати в бухгалтерському обліку), а з іншого – підприємницький ризик може проявлятися і в отриманні більшого за величиною доходу, ніж планувалось до здійснення визначених операцій з грошовими потоками (додатковий дохід в бухгалтерському обліку).

Відповідно до концепції грошових потоків фінансовий менеджер аналізує рух грошових засобів за звітний період, визначає зміни основних джерел отримання грошових засобів і напрямів їх використання. Основою інформаційного забезпечення проведення такого аналізу є інформація бухгалтерського обліку, а саме: «Звіт про рух грошових коштів», який виступає головним інструментом аналізу фінансового стану підприємства в частині руху грошових потоків за основними видами діяльності підприємства (операційної, інвестиційної, фінансової), що дозволяє більш об'єктивно оцінити ліквідність підприємства в умовах інфляції. Виходячи з наявних можливостей, кожного звітного періоду фінансовий менеджер повинен прогнозувати використання грошових коштів на короткостроковий, середньостроковий і довгостроковий періоди. Такий прогноз є частиною фінансового плану (бюджету) підприємства. Концепція грошового кругообігу (cash conversion cycle) є важливою для цілей короткострокового фінансового планування. Вона передбачає визначення періоду обороту грошових потоків, інвестованих

в оборотні активи підприємства, в процесі яких здійснюється зміна їх форм.

В ідеалі, рух грошових коштів підприємства в процесі операційного циклу проходить 4 основні стадії, при цьому змінюючи свої форми. На першій стадії грошові кошти (у тому числі короткострокові фінансові вкладення) використовуються для придбання сировини, матеріалів, тобто матеріальних оборотних активів. На другій стадії матеріальні оборотні активи в результаті безпосередньої виробничої діяльності перетворюються в готову продукцію. На третій стадії готова продукція реалізується покупцям і до настання їх оплати перетворюється в дебіторську заборгованість. На четвертій стадії інкасована, тобто оплачена дебіторська заборгованість знову перетворюється в грошові кошти (частина яких за відсутності відповідної потреби на підприємстві може зберігатися у високоліквідних короткострокових фінансових вкладеннях).

Таким чином, система бухгалтерського обліку, в якій здійснюється управління грошовими потоками повинна бути інтегрована з системою бухгалтерського обліку запасів, готової продукції, оплати праці, з метою контролю грошових потоків на всіх можливих етапах їх руху на підприємстві. В основі концепції вартості грошей у часі (time value of money) лежить твердження, що гроші з плином часу втрачають свою вартість. На цей процес впливає інфляція (відбувається перманентне знецінення грошей, що викликає «природне бажання» вкласти їх куди-небудь, тобто це у якійсь мірі стимулює інвестиційний процес), ризик неотримання очікуваної суми грошових коштів (будь – який договір, згідно з яким очікується оплата, – отримання грошових коштів у майбутньому, має умовну вірогідність бути невиконаним взагалі або виконаним частково) і обертання (грошові кошти, як і будь – який актив, повинні з плином часу генерувати дохід відповідно певної відсоткової ставки, яка є прийнятною для власника цих коштів) [14].

Традиційний підхід в управлінні грошовими потоками найбільш широко застосовують при визначенні ефективності управління грошовими потоками на підприємствах. Він передбачає визначення результативності процесу управління та обчислюється як відношення результату (ефекту) до витрат, що забезпечили цей результат [15]. Тобто це відносний показник, що визначає результат на одиницю витрат. Традиційний підхід передбачає, що результат управління грошовими потоками підприємства виражається показником «прибутку», точніше кажучи «вільним грошовим потоком підприємства» (грошовий потік від операційної діяльності, за вирахуванням чистих інвестицій в основний і оборотний капітал, які доступні інвесторам, кредиторам і власникам після оподаткування). Таким чином, основною метою традиційного підходу є забезпечення достатності грошових коштів підприємством для погашення заборгованості та перешкод створенню ситуації неможливості погашення короткострокових зобов'язань тільки за рахунок внутрішніх джерел організації.

Альтернативний підхід управління грошовими потоками передбачає управління грошовими потоками, спрямоване на постійне збільшення

ринкової вартості підприємства, за допомоги прийняття всіх можливих управлінських рішень, орієнтованих на поліпшення ключових показників, що впливають з ефективною організацією грошових потоків підприємства. З цієї точки зору грошовий потік являє собою фактичну оцінку результатів господарської діяльності підприємства. Він є насамперед показником фактичного акумулювання вартості, створеної в результаті діяльності підприємства у напрямі організації грошових потоків [16].

Економічний підхід є більш глобальним у порівнянні з попередніми (традиційним і альтернативним) та передбачає визначення необхідного обсягу грошової маси в економіці, під якими зазвичай розуміють кількість грошових коштів, що забезпечують монетарну стабільність (виконання цільових орієнтирів за цінами і валютним курсом) і максимізацію реального грошового потоку. Визначенням оптимального обсягу грошової маси в економіці є оцінка функції попиту на гроші. Вважається, що ця функція виражає залежність між реальним обсягом грошової маси і факторами потреби економіки в грошах. Виходячи з особливостей конкретної економіки, функція попиту на гроші може визначатися різними факторами, деталізація яких здійснюється за підсумками аналізу емпіричних даних [17].

Інституціональний підхід заснований на вивченні не тільки економічних, а й багатьох соціальних факторів, що визначають економічний розвиток суспільства на макро- і мікроекономічному рівнях та впливають на управління грошовими потоками. Це система економічних відносин, пов'язаних з перерозподілом грошових накопичень між кредиторами і позичальниками (в макроекономічному значенні цих термінів), тобто між економічними суб'єктами, у яких виникають вільні грошові кошти та економічними суб'єктами, які зазнають потребу в грошових коштах [18].

Вартісний підхід до управління грошовими потоками дозволяє порівняти й об'єднати цільові функції прибутковості і ризику. Між грошовими потоками і ринковою вартістю підприємства існує тісний зв'язок. Так, наприклад, зростання оборотних активів, насамперед унаслідок зростання дебіторської заборгованості, перебиває суму чистого прибутку й амортизаційних відрахувань і викликає додаткову потребу в позиковому фінансуванні (додаткових грошових потоках), що може призвести до зниження ринкової вартості підприємства. Тому вартісний підхід щодо управління грошовими потоками підприємства є досить актуальним в короткостроковому аспекті з позиції забезпечення ліквідності підприємства. Обліковий підхід передбачає, що в бухгалтерському обліку інформація про рух грошових коштів дозволяє бухгалтеру – аналітику, що приймає рішення, контролювати і регулювати прями і непрямі грошові потоки, визначати структуру використання грошових коштів. Важливе значення для бухгалтера – аналітика має інформація ідентифікації (встановлення на основі документального підтвердження) не тільки діянок і напрямів витрачання грошових коштів, а й ведення сумарного обліку руху грошових потоків особами, що дають дозвіл на здійснення операцій з грошовими коштами [13].

Обліковий підхід продовжує зберігати свою значущість, але у певних випадках починає відігравати другорядну роль (бере на себе функції контролю та обґрунтування тактичних рішень, пов'язаних з управлінням грошовими потоками для цілей бухгалтерського обліку). Враховуючи особливості проведення аналітичної роботи на підприємствах різних видів економічної діяльності, вважаємо за доцільне зазначити, що жоден з перелічених підходів та концепцій не застосовується у «чистому вигляді». На наш погляд, найбільш пристосований для управління грошовими потоками буде системний підхід, який поєднуватиме обліковий підхід та концепцію вартості грошей у часі (time value of money), оскільки, враховуючи те, що бухгалтера – аналітика цікавить не просто достовірність, точність організації та методики управління грошовими коштами, але й представлення цієї інформації у різних часових проміжках.

Висновки і пропозиції. Отже, поняття грошового потоку є дуже багатоаспектними та включає в себе грошові кошти, еквіваленти грошових коштів та їх рух у фінансово-господарській діяльності. Грошові кошти забезпечують мобільність та платоспроможність підприємства. Інформаційним забезпеченням для управління грошовими потоками підприємства виступає фінансова та управлінська звітність, а також дані бухгалтерського обліку. Інформація про рух грошових коштів має важливе значення для аналізу, управління, контролю і розробки програм розвитку підприємства. Вибір концепції чи підходу до управління грошовими потоками залежить від багатьох факторів: характеру основної діяльності, рівня рентабельності, стану фінансової дисципліни, кредитної політики постачальників, ділової активності господарюючого суб'єкта, рівня його фінансового менеджменту, загального стану економіки тощо.

Список літератури:

1. Циган Р.М. Удосконалення класифікації грошових потоків з урахуванням сучасних умов господарювання / Р.М. Циган // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 4(106).
2. Фінанси в трансформаційній економіці України: [навчальний посібник] / [за редакцією М.І. Крупки] / Львів: Видав. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. – 614 с.
3. Нікбахт Е. Фінанси / Е. Нікбахт, А. Гроппеллі; [пер. з англ. В.Ф. Овсієнкота, В.Я. Мусієнка]. – К.: Основи, 1993. – 383 с.
4. Брігхем Е. Основи фінансового менеджменту / Е. Брігхем; [пер. з англ.]. – К.: Молодь, 1997. – 1000 с.
5. Ван Хорн Дж.К. Основи управління фінансами / Дж.К. Ван Хорн; [пер. с англ.; гл. ред. сериї Я.В. Соколов]. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 800 с.
6. Ясишена В. Сутність грошових потоків підприємств та їх класифікація / В. Ясишена // ВісникТНЕУ. Економічний аналіз. – 2008. – Вип. 2(18). – С. 321-324.
7. Фінансовий менеджмент: [підручник] / Поддєрьогін А.М. [та ін.]; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2005. – 535 с.
8. Коваленко Л.О. Фінансовий менеджмент: [навч. посіб.] / Л.О. Коваленко, Л.М. Ремньова. – [2-вид., перероб. і доп.]. – К.: Знання, 2005. – 485 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
9. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 (МСБО 7). Звіт про рух грошових коштів IASB; Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012.
10. Бланк І.А. Управление денежными потоками / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2002. – 736 с.
11. Кузнецова А.И. Управление денежными средствами компании в долгосрочном аспекте / А.И. Кузнецова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.iteam.ru/publications/strategy/section_19/article_836.
12. Ластовенко О.В. Вдосконалення системи управління грошовими потоками підприємства: канд. екон. наук: 08.06.01 / Донецький державний ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк, 2005.
13. Загородников С.В. Финансовый менеджмент: [краткий курс] / С.В. Загородников. – [3-е издание]. – М.: Окей-книга, 2010. – 174 с.
14. Федулова Л.І. Сучасні концепції менеджменту: навч. посібник / за ред. д-ра екон. наук, проф. Л.І. Федулової. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 536 с.
15. Перловська Н.В. Обґрунтування критерію ефективності управління грошовими потоками підприємства / Н.В. Перловська: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_2_2/167-170.pdf.
16. Лиханова З.К. Прогнозирование стоимости бизнеса и управление денежными потоками: альтернативный подход / З.К. Лиханова // Экономический анализ: теория и практика. – 2009. – № 2. – С. 18-23.
17. Короп В. Спрос на деньги и денежные потоки / В. Короп [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nbrb.by/bv/cont.asp?id=9713>.
18. Рубцов Б.Б. Финансовые институты и экономическое развитие: коллективная монография / под ред. Б.Б. Рубцова. – М.: ИМЭМО, РАН. – 2006. – 180 с.
19. Хахонова Н.Н. Концептуальные подходы к построению управленческого учета денежных потоков / Н.Н. Хахонова // Управленческий учет. – 2006. – № 2. – С. 13-16.

Жмурко Ю.В.

Государственный университет инфраструктуры и технологий

УЧЕТНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ УПРАВЛЕНИЯ ДЕНЕЖНЫМИ ПОТОКАМИ

Аннотация

В статье рассмотрены теоретические основы организации процесса управления денежными потоками предприятия, исследованы его принципы и необходимость отражения в системе бухгалтерского учета для эффективного управления и обеспечения жизнедеятельности хозяйствующих субъектов. Выделены и охарактеризованы концепции и подходы исследователей (концепции предпринимательского риска, концепции денежных потоков, концепции денежного кругооборота, концепции стоимости денег во времени, традиционного подхода, альтернативного подхода, экономического подхода, институционального подхода, стоимостного подхода, порядок учета) к управлению денежными потоками предприятия.

Ключевые слова: денежные потоки, денежные средства, денежные эквиваленты, эффективность предприятия, ликвидность, платежеспособность, управление, финансовая устойчивость.

Zhmurko Yu.V.

State University of Infrastructure and Technology

ACCOUNTING FOR CASH FLOW MANAGEMENT

Summary

The article deals with the theoretical basis of the organization of the process of management of cash flows of the enterprise, its principles and necessity of reflection in the accounting system for effective management and maintenance of vital functions of economic entities are considered. The concepts and approaches of researchers (entrepreneurial risk concepts, cash flow concepts, cash flow concepts, time value concept, traditional approach, alternative approach, economic approach, institutional approach, cost approach, accounting approach) to management of cash flows of the enterprise are distinguished and characterized.

Keywords: cash flows, cash, cash equivalents, company efficiency, liquidity, solvency, management, financial stability.